

ЖУСУЕВА С. К.

Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек

эл аралык университетти

Элект.дарек: tabica-7@mail.ru

ZHUSUEVA S. K.

Kyrgyz-Uzbek International

University named after B. Sydykov

Elect.darek: tabica-7@mail.ru

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫНДАГЫ ОЧЕРК ЖАНРЫНЫН КАЛЫПТАНЫШЫ ЖАНА ӨНҮГҮШҮ

Формирование и развитие жанра очерка в кыргызской литературе

Formation and development of the essay genre in kurguz literature

Аннотация. Аталган макалада кыргыз адабиятында очерк жанрынын калыптануу жана өнүгүү мезгили талдоого алынды. Очерк жанры Совет өкмөтүнүн орношу менен бирге жаралып, орус адабиятынын таасиринде өнүккөндүгү, негизги мазмунун Совет өкмөтүнө карата пропагандалоо, үгүттөө камтып, эмгекчилердин күжүрмөндүк менен көрсөткөн эмгектеринин натыйжасы камтылып, үзгүлтүксүз гезит беттеринде жарыяланып тургандыгы жана алгачкы очеркисттер, алардын очерктериндеги адабий-көркөм жетишкендиктери жана мүчүлүштүктөрү адабиятчы-сынчылардын, окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн негизинде талданып берилди. Очерк жанрынын калыптанышындагы эки доор: - биринчиси, Совет өкмөтү учурундагы, б.а., алгачкы фактылык очерктерден тарта, 50-70-жылдардагы көркөмдүк-тематикалык жактан бай мазмунга ээ очерктерди; -экинчиси, эгемендүүлүк жылдардагы очерктик чыгармалардын мазмундук-көркөмдүк, тарыхый тематиканы камтыгандыгы жана очеркисттердин баяндоо ыкмаларынын өзгөчөлүктөрүнө токтолуп өтүк.

Урунттуу сөздөр: очерк жанры, публицистика, эпикалык тек, баяндоо, документалдуулук, жанрдык-типологиялык, идеялык-тематикалык, портреттик очерк, жол очерки, тарыхый очерк;

Аннотация. В статье анализируется период формирования и развития жанра очерка в кыргызской литературе. Жанр эссе зародился с установлением советской власти и развился под влиянием русской литературы, основное содержание включало пропаганду и агитацию против Советской власти, результатов упорного труда рабочих, литературные и художественные достижения и недостатки в их очерках анализировались на основе исследований литературоведов и ученых. Две эпохи в становлении жанра эссе: - первая, из самых ранних фактических очерков советской эпохи, т. Е. Сочинений 50-70-х годов, имеющих богатое художественное и тематическое содержание; - во-вторых, мы сосредоточились на содержательно-художественной, исторической тематике очерков лет независимости и особенностях повествовательной методики публицистов.

Ключевые слова: жанр очерк, публицистика, эпический род, повествование, документальность, жанрово-типологический, идейно-тематический, портретный очерк, путевой очерк, исторический очерк

The article analyzes the period of formation and development of the essay genre in Kyrgyz literature. The essay genre originated with the establishment of Soviet power and developed under the influence of Russian literature, the main content included propaganda and agitation against Soviet power, the results of the hard work of the workers, literary and artistic achievements and shortcomings in their essays were analyzed on the basis of research by literary scholars and scientists. Two eras in the formation of the essay genre: - the first, from the earliest factual sketches of the Soviet era, ie, Works of the 50-70s, which have a rich artistic and thematic content; - secondly, we focused on the content-artistic, historical themes of essays on the years of independence and the specifics of the narrative methodology of publicists.

Key words: essay genre, journalism, epic genre, narration, documentary, genre-typological, ideological-thematic, portrait sketch, travel sketch, historical sketch

Кыргыз адабиятындагы очерк жанрынын “жаралуу тарыхы”, же “калыптануу мезгили”

Совет өкмөтүнүн келиши менен тыгыз байланыштуу. Кыргыз адабиятынын тарыхы тээ тереңде болгону менен алгачкы очерктер идеялык-тематикалык жактан Советтик идеологияга сугарылган, өз мезгилиндеги көп улуттуу совет адабиятындагы очерктерге сыпатташ чыгармалардан болгондугу анык. Ошентип, очерк жанры кыргыз профессионалдык адабияты, кыргыз журналистикасы жаралып, калыптана баштаган күндөн тартып коомдук турмуштун бардык тармагын камтып, адабий-тарыхый, маданий өнүгүүнүн этаптык өзгөчөлүктөрүнө жараша жанрдык-структуралык, идеялык-тематикалык жактан жаңыланып, улам байып, өнүгүп келди.

Кыргыз очерки эки тарыхый доорду башынан өткөрдү:

- Биринчиси, Совет өкмөтүндөгү “теңдик”, “жаңы заман” деп аталган мезгил, илим-билимге жол ачылып, түп-тамырынан өзгөргөн түшүнүктөр, социалисттик идеядагы жаңы мамлекет, советтик бийликтин келиши. Муну менен кошо кыргыз очерки адабияттын башка жанрларындай жаңыдан жаралып, калыптанып, совет өкмөтүнүн идеологиясын, жаңы замандын жаңылыктарын жайылтуучу пропагандисттик милдет өтөп, жанрдык-типологиялык жактан көп түрдүүлүгү артып, улуттук адабиятта туруктуу ордун тапкан. Бирок ушундай жетишкендиктерге карабастан, улуттук адабиятыбыздын очерк жанрында да айрым бир идеялык-тематикалык чектелүүлөр болгондугу айкын. Ушундай себептерден улам очерк жанрынын тарыхый очерк жана проблемалык очерк деп бөлүнгөн типологиялык түрлөрү жетиштүү деңгээлде өнүгө алган эмес. Совет өкмөтү бирдиктүү идеология түшүнүгүн калк тамырына сиңирип, катардагы колхозчудан Социалисттик Эмгектин Баатырын чыгарууга шыктандырып, күндөлүк турмуштагы тынымсыз өзгөрүүнү күжүрмөн очерк жанры аркылуу ишке ашырып, эл эмгегин, эл турмушун чагылдырган документалдуу, далилдүү көрсөтмөлөрү бар көркөм публицистикалык маанайдагы чыгармалар байма-бай жазылып, улуттук басма сөз бетинде өз өмүрүн баштаган. Элдин социалдык ал-абалын, нравалык көйгөйлөрүн, интернационалдуу көз карашын, Совет өкмөтүнө жан дили менен берилгендикти жана ак кызмат кылууну дал ушул очерктик чыгармалардан айкын көрө алабыз.

- Экинчиси, эгемендүүлүктүн келиши, демократия түшүнүгү, сөз эркиндиги, көз карандысыз мамлекеттин курулушу. Бул мезгил кыргыз элинин басып өткөн жолундагы көп тарыхый фактылардын кайрадан ачылып, жаңыча бааланышына шарт түздү. Мурунку доордо журт башы болгон хан, бий, манаптарды “эзүүчү-эксплуататор” деген Совет доорундагы тап күрөшүнүн бир беткей каралоочу жүйөөлөрү ашкереленип, өз доорунда элдин тынчтыгын, көз карандысыздыгын коргоп, коңшу элдер менен теңата болуп,

уникалдуу маданиятты өнүктүрүп, сактап келишинде бараандуу орду болгон эр-азаматтар Ормон хан, Жантай, Жангарач бийлер, Ажыбек датка, Медет датка, Байзак бий, Тагай бий, Атаке баатыр, Алымбек датка, Курманжан датка, ошондой эле, Совет доорундагы Ж.Абдырахманов, К.Тыныстанов, И.Арабаев, А.Орозбеков ж.б. сыяктуу кыргыз интеллигенциясы кептелген кесепеттүү трагедия жана башкалардын көмүлө көмүскөдө калган ачуу тарыхына жаңыча илимий баа берүү аракеттери башталды. Бул жылдар ошондой эле фактылык маалыматтарга каныккан, жаңы сапаттагы тарыхый очерктердин жазылышын шарттады.

Жанрдык табияты боюнча толугу менен эпикалык текке кирген кыргыз очерки ХХ кылымдын 20-жылдарынын соңунан бери өз өмүрүн улап, дайыма турмуш менен үзөнгүлөш жашап келатканына карабай, көбүнчө аны публицистикалык макала материалдар менен тең кароо адатка айланган. Ушундан улам очерк жанры публицистика менен гана катарлаш калып, бир беткей каралып, көркөм прозалык касиети кеңири сөзгө алынган эмес. Кыргыз адабиятында очеркти илимий-теориялык изилдөөгө алган К.Осмоналиевдин “Кыргыз совет адабиятында очерк жанрынын өнүгүшү жөнүндө кээ бир пикирлер”, “Кыргыз очерктеринин жанрдык эволюциясы”, А. Табалдиевдин “Публицистиканын өзгөчөлүктөрү жөнүндө”, “Азыркы күндүн очерктерине карата ойлор”, А.Мырзакулов “Замандашыбыздын турпаты - очеркте”, Ж.Суванбеков “Кыргыз адабиятындагы кай бир көркөм очерктер жөнүндө пикир”, А.Эркебаевдин “Очерк-майда жанр эмес”, М.Сасыкуловдун “Кыргыз очеркинин алгачкы абалы”, К.Эдилбаевдин “Табияты-жоокерлик”, Ү. Касыбековдун “Очерк – көркөм изилдөө” деген эмгектерди белгилөөгө болот.

Илимий адабияттарда жана терминологиялык сөздүктөрдө очерктин жанрдык табиятына карата түрдүү аспектиден мүнөздөмөлөрү менен лексикалык түшүндүрмөлөрү такталган. Ал эмгектерде очерктин теориясына жана спецификасына, жанрдык түрлөрүнө, дидактикалык жана тарбиялык-таанытуучулук табиятына аныктамалар берилген:

Очерк (ор. – баяндоо) – *эпикалык түрдүн негизги жанрларынын бири*. Мында турмуштагы *реалдуу адамдардын тагдыры, чыныгы болгон окуялар сүрөттөлөт. Анын негизги өзгөчөлүгү – документтүүлүгү. Цифра, фактыларды бурмалоого жол берилбейт*. Бирок муну менен очеркте жазуучунун ролун жокко чыгарууга болбойт, автор сүрөткер катары фактыларды көркөмдөйт, *каармандардын типтүү мүнөзүн түзөт*, сүрөттөп жаткан объектисине карата мамилесин билдирет. Ошондо гана убактылуу окулуп, кайра унутулчу “адабияттын” деңгээлинен көтөрүлүп, эстетикалык рахат берүүчү көркөм адабияттын деңгээлине өсүп жетет. Очеркте каармандын портрети, жүрүш-турушу, мүнөзү, психологиясы берилет. Ар кандай эле чыгармалардагыдай мүнөз индивидуалдаштырылат, конфликттер коюлат жана чечилет. Очерктин дагы бир өзгөчөлүгү – *оперативдүүлүгү*. Ар мезгилдин актуалдуу маселелерин көтөрүп чыгуу менен, көбүнчө газета-журналдар үчүн жазылат, бирок муну менен очерктин “окуу мезгили” өтүп кетет деп айтууга болбойт [5; 110-б.].

Очерк - аңгеме, новелла, эссе, повесть, роман менен бирге эпикалык баяндоо түрүнө кирген жанр. Очерк изилдөө менен аңгеменин ортосунда турат, себеби образдуулук менен публицистика бирге жашайт, аңгемедө жазуучу турмуштук көрүнүштөрдү топтоп, үйрөнүп, *жыйынтыктап типтүү образ түзөт, очерктин негизин факты түзөт, бирок факт, цифра бурмаланбастан* жана аны жазууда факт менен эле чектелбестен, фактынын маанисин ачып, элестүү образ түзүү керек. Очерктин негизги өзгөчөлүгү *документалдуулугу*, анткени автор изилдеген окуяларынын арасынан

эң мүнөздүүсүн чыгарманын негизине тандап алат, мына ошондуктан, очеркте турмуштун толук көрүнүшү көркөм баяндалбайт, турмуштун айрым бир гана көрүнүшү сүрөттөлөт да, турмуштун кубулуштары толук камтылат, бул болсо *универсалдуулук* белгиси [2;87-б.].

Очерк эпикалык тектин көп кырдуу жанры. Анын жанрдык спецификасын аныктаган бирдиктүү пикир жок. Кээ бир изилдөөчүлөр очерктин жанрдык белгисин документалдуулуктан (**фактылык**), кээ бири – курч публицистикалуулугунан көрүшөт. Чындыгында очерктик чыгармаларда бул эки белги тең кездешет... Очерк башка эпикалык тектерден баяндоонун универсалдуулугу менен айырмаланат [3; 139-б.].

Очерк – бир топ көлөмдүү публицистикалык чыгарма. Ал **турмуш фактыларын** көркөм сүрөттөөгө арналат. Очерктин **каармандары расмий инсандар болушат** [1; 53-б.].

Демек, очерк – көркөм сөз жана публицистика өнөрүн айкалыштырган, формалык жактан татаал жанр, тагыраак айтканда, көркөмдүүлүк менен публицистиканын катышынын тыгыз ички синкреттелиши. Очерктин гезиттик же журналдык информациядан айырмасы – андагы факт өтө ирдүү болуп, очерктик образдын түзүлүшү үчүн кызмат кылат. Ал эми ички мазмун ошо образ аркылуу көркөм жалпылагыч күч катары көрүнөт. Албетте, фактылар жөн гана тизмектелип отурбайт. Андай болгондо очерк фактылардын жыйнагы болуп, өзүнүн эстетикалык миссиясын аткара албасы бышык [8; 146-б.].

Кыргыз очерктеринин пайда болуу мезгилин 1924-жылдан 1940-жылдарга ыйгарсак чындыкка жакын болуп эсептелинет. Анткени аталган бул мезгилдерде очерк сындуу бардык маданий агартуу, сабатсыздыкты жоюу, илим-билим тармагы телчигүүнү башынан кечирип жаткан учур болгон. Газетага жарыяланган очерк тибиндеги алгачкы материалдар көбүнчө аңгемеге же журналисттик кабарга түспөлдөшүп, жанрдык чеги ажыратылбай, адабий чыгармачылыктын талаптарынан бир топ алыс турган. Отузунчу жылдарда республикалык газета, журналдардын беттеринен очерк жанры аздап-аздап, бирок кеңири аянттарды ээлей баштайт. Өзгөчө “Кызыл Кыргызстан” газетасынын бул мезгилдеги сандарына бүтүндөй беттин теңин ээлеген очерк тибиндеги көлөмдүү материалдар көбүрөөк басылып турган. Өз учурунда кыргыз очерктерине кеңири талдоо берүүгө аракет кылган К.Осмоналиев жанрдын жаралуу мезгилин 1924-жылдан 1929-жылдарга алып барат, ал эми М.Сасыкулов алгачкы очерктерди 1931-жылдарда “Кызыл Кыргызстанга” жазылган материалдар менен байланыштырат. К.Осмоналиевдин пикири боюнча: кыргыз очерктеринин жаралыш мезгилин бир гана жыл менен баса белгилөөгө болбойт, себеби очерк сыпаттуу чыгармалар басма сөз бетинде үзгүлтүксүз жарыяланып, басма сөз материалдарынын жанрдык чеги улам такталып, айкын ажырай баштаган. Демек, эки изилдөөчүнүн тең пикири бири-бирине каршы келбей, башкача айтканда, М.Сасыкулов алгачкы очерктерди 1931-жылдарда жазыла баштаган деп белгилегени очерк жанрынын талабына жооп берген үлгүлөр учурай баштагандыгы, ал эми 1924-1929-жылдарда очеркке турпатташ пропаганда маанайындагы газеталык материалдар жарык көргөндүгү белгилүү иш. Адабиятчы К.Асаналиев өзүнүн “Кыргыз совет прозасынын очерки” деген эмгегинде “Отузунчу жылдардын башында эле “оперативдүү жанр катарында” автобиографиялык очерктердин кеңири иштеле башташы кыргыз прозасынын пайда болушу жана өсүү процессиндеги дагы бир мүнөздүү өзгөчөлүгү болуп эсептелерин белгилейт да, андан ары очерктин жанрдык өзгөчөлүгүнө кыскача токтолуп өтүп, кыргыз

адабиятында алгачкы калыптанган очерктин түрү автобиографиялык очерк деген тыянакка келет.

Алгачкы очерктердин сап башында С.Сасыкбаевдин 1927-жылы жарык көргөн “Кыргызстандагы Чехословакия” документалдуу очерки турат, андан соң “очерк” рубрикасынын астында биринчи жолу Молдогазы Токобаевдин “Кызыл Кыргызстан” газетасынын 1931-жылы 1-сентябрдагы санына “Колхоз жайытында” аттуу очерки жана 3-октябрда Кубанычбек Маликовдун “Ала-Тоонун далдасында” аттуу очерктери (“Кызыл Кыргызстан” 1931, 3-октябрь) жарык көргөн. Бирок, тарыхый тактык үчүн белгилеп кетүүчү нерсе, алардын ичинен очеркке жакыныраагы “Биздин күндөрдө” деген материал болуп, ал “Жаңы маданият жолунда” журналынын 1929-жылдагы санына жарыяланып, уландысы ошол эле журналдын кийинки жылдагы биринчи санынан орун алган. Анын автору көрсөтүлгөн эмес. Ошондуктан кимге таандык экендиги белгисиз. Анда материалдын жанрын көрсөткөн рубрика да жок. Бирок, окуянын ордунун так берилиши, катышкан персонаждардын аткарган иштеринин так далилдүү, ошону менен бирге эмоционалдуу көрсөтүлүшү, аны очеркке түспөлдөштүргөн [6; 143-б.]. Ошентип, изилдөөчү М.Сасыкуловдун иликтөөсүнүн маалыматтарына таянсак, отузунчу жылдардын ичинде газета, журналдарга жарыяланганы болуп, баардыгы 31 очерк жарык көргөн. Алгачкы очерктердин изилдөө объектиси жана тематикасы жалпысынан окшош болгон. Анда Совет өкмөтүнүн келиши, элдин калың-катмарындагы социалдык-укуктук абалдын түп-тамырынан өзгөрүүлөрү, жаңы түшүнүктөр, жаңыча жашоо менен кынтыксыз Совет өкмөтүнө ак кызмат кылуу, тең укуктагы жаңы каармандардын эмгектеги ийгилиги, жаратмандыгы, ошондой эле турмуш-тиричиликтеги жаңы сөздөрдүн пайда болушу жана башка жаңылыктар камтылган, жалындуу пропагандага шыкалган очерктер адабиятта өз сапарын баштаган. Отузунчу жылдардагы алгачкы очерктер да өз учурунда окурмандарды сонуркаткан, демек, ошол учурдун талабына белгилүү бир деңгээлде жооп бере алган чыгармалардан болгондуктарын таназар албай коюуга болбойт.

Кыргыз совет адабиятында пайда болгон алгачкы очерктерде пайдаланылган баяндоо ыкмасы жөн гана фактыларды санактан өткөрүү менен чектелбегендиги түшүнүктүү. Автор тарабынан очерктин темасына ылайыкташтырылып, ылганып алынган фактылар турмуштук окуянын же көрүнүштүн өзүнөн түз эле келип, кагазга казкатар тизилип калбастан, адегенде автордун аң-сезиминен эленип өтүп, белгилүү бир ой-пикирди ырааттуу жеткирүү максатын көздөп кагазга түшүрүлөт. Искусство идеяны турмуштан алган сыяктуу эле, көркөм ыкма, каражаттарынын да негизинде турмуштан алган тажрыйбалык сабактар жатат. Күнүмдүк турмуштагы адамдардын өз ара пикир алышуусунда да белгилүү бир логикалык ыраат, сөздү эмнеден баштап, кайсы маселеге басым жасап, көңүлдү бурдуруп, сөздү эмне менен бүтүрүп, жыйынтыктоонун иштелип чыккан, айрым учурларда кадыресе калыпка салынган жол-жобо, ыкмалары бар. Оозеки сүйлөшүүдө сөзгө чоркок, өз оюн башка бирөөлөргө жеткиликтүү түшүндүрүп бере албаган, турмуштук көрүнүштөргө өзүмдүк жеке көз карашы жок адамдар калем алып, сөз өнөрү менен атайын алектенүүгө батынып киришпесе деле керек. Ушул сыяктуу отузунчу жылдарда калем кармап, сөз ишмердиги менен алектенүүгө аракет кылгандардын да көпчүлүгү өздөрүн кайсы бир деңгээлде көркөм сөз чыгармачылыгына жөндөмдүүмүн деп эсептегендер болгон деп айтуу акыйкатка каршы келбейт. Ошентсе да оозеки сүйлөө жөндөмдүүлүгү менен жазуу жөндөмдүүлүгү, оозеки кеп менен жазма кептин айырмачылыгы бар экендиги, оозеки кепте вербалдык эмес каражаттар өзгөчө чоң роль

ойной тургандыгы, жазуу маданиятына жетишүү белгилүү бир даярдыкты, тажрыйбаны, чеберчиликти талап кыла турганлыгы белгилүү. Отузунчу жылдардагы очерктерде кездешкен ийгилик-кемчиликтерге баа берүүдө оозеки сүйлөө менен жазуунун ортосундагы жогоруда айтылып өткөн өз ара байланыштуулукту жана айырмачылыкты да эске алуу зарыл.

Кыргыз совет адабиятында очерк жанрынын өнүгүшүнө ири салым кошкон аксакал очеркисттердин бири Саткын Сасыкбаевдин төмөндөгүдөй бир эскерүүсү бар: “”Эркин Тоонун”, “Кызыл Кыргызстандын”, “Советтик Кыргызстандын” өз кабарчысы, кызматкери катарында Тянь-Шандын тоолорун да, Кетмен-Төбө аскаларын да, Фергананын талааларын да кыдырып, берген тапшырмаларын аткарып жүргөн күндөрүмдү сагынам...! Сүйгөн кесибим, адатым ушул болуучу! Ыраматылык Мукай “Редакцияда күнүгө: “материал бергиле, ой! - дегизип отургандан көрө, көк жуурканымды бөктөрүнүп, Ош, Жалал-Абадда жүргөнүм жакшы” – дээр эле. Аны менен да редакцияда далайга чейин бирге иштешип калдым. Командировкага барып келгиле десе сүйүнүп турчубуз. Редакция качан, кайда гана жибербесин зымырылып кете берээр элек” [7].

Жаңы замандын өзүнөн жаралган кыргыздын жазма адабиятынын жана жалпы эле басма сөз органдарынын өкүлдөрү коомдук агымдын артында калбай, анын алдыңкы авангардын түзүүгө, ошонун өзү менен коммунисттик партиянын жана Совет өкмөтүнүн жетекчилик ишине көмөк көрсөтүүгө белсенишкен. Мына ошол максатка өтө ыңгайлуу адабий каражаттардын бири очерк жанры болгону түшүнүктүү. Мамлекеттин саясий көрсөтмөлөрүн көркөм сөздө ачык-айкын агитациялоо жана пропагандалоого бирден-бир оңтойлуу бул куралды мурдатан пайдаланбагандыгына, аны өздөштүрбөгөндүгүнө карабастан, кыргыздын жазуучулары жана журналисттери көп учурда турмуштук окуяларды өтө оперативдүүлүктө сүрөттөгөн очерктин жаңы түрлөрүн жаратышты. Кыргыз совет адабиятындагы мындай новаторлордун алдыңкы катарында К.Маликов жана С.Сасыкбаевдер болушту.

Адабиятчы А.Эркебаев “Очерк-майда жанр эмес” аттуу макаласында улуу муундун очеркисттери А.Убукеев, С.Сасыкбаев, М.Дөгдүровдорду, кийинки муундан М.Абакиров, Э.Медербеков, М.Ормонбековдордун очерктерин талдоого алган. Очеркте көркөмдүк жана публицистикалык касиеттин сөзсүз айкалышып келээрин, бирок очеркте публицистикалык башталыш күчкө ээ деген оюн билдирет. Тактап айтканда, очерктин көркөмдүк касиети ички мазмунундагы образдуулук аркылуу ачылышы, ал эми публицистикалык табияты фактылардын жардамы менен ачылган “жандуу публицистикалык ой жана ошол ойдун диалектикалык өнүгүүсү, коомдук мааниси бар актуалдуу пролемаларды көтөрүп чыгышы” деп көрсөтөт. Очерк жанрында сүрөттөлгөн окуялардын, фактылардын, каармандардын чыныгы турмуштук болуп, очеркист тарабынан эстетикалык аспектке иштелип чыгышы, өлкөбүздүн улуу курулуштарындагы кайнаган эмгекти көп миллиондогон окурмандардын көз алдына элестүү тартып, муну менен таалим-тарбиялык, аңдап-билүүчүлүк милдетти өтөшү табигый көрүнүш экендигин баса белгилейт. Натыйжада А.Эркебаев өзү талдоого алган очерктерге жана авторлого оң баасын берген.

Ал эми Ү.Касыбеков “Очерк – көркөм изилдөө” [4] деген макаласында учурдагы очерктердин жанрдык жактан жеткилең иштелбегендиги, образдуулуктун жоктугу, жалаң фактология менен курулай сүрөттөө, жетиштүү эмоция жана психологизмдин таңсыктыгы сыяктуу айыптарды коюп, очерк бул көркөм изилдөө экендигине кенен токтолот. Автор М.Сейталиев, А.Калидев, С.Өмүрбаев, К.Турсуналиев, Б.Байбеков, А.Суранчиев,

А.Мырзаев, Ж.Токтогазиевдердин очерктеринде өзү көрсөткөн көптөгөн жанрдык мүчүлүштүктөрдү санап көрсөтүп, очерктин жанрдык жактан аксап жаткандыгын, өнүкпөгөндүгүнүн тескери жактарын айтып өтөт.

Жыйынтыктап айтканда кыргыз очеркинин калыптанышы жана өнүгүшүнө таасирин тийгизген факторлор катары төмөндөгүлөрдү атоого болот:

- Улуттук басма сөздүн жолго коюлушу;
- Жаңы коомдук системанын көркөм адабияттын колдоосуна муктаждыгы;
- Жазма адабий салты бар орус жана коңшулаш элдер;
- Совет өкмөтүнүн эркиндик, тендик орнотуу идеяларына шыктануу;
- Коомдук жаңылыктарды жайылтуу, элге жеткирүү;
- Эмгекке шыктандыруу, мотивациялоо.

Чынында ары чакан, ары күжүрмөн аталган очерк жанры тээ 20-30-жылдарда колго алынып, аны мезгилдин окуялары жетилтти. Бул күжүрмөн жанр ошо мезгилдин күрдөөлдүү окуялары – жер-суу реформасына, колхоздошуу учуруна зор кызмат өтөп берди.

Колдонулган адабияттар:

1. Алиева, Ф. Э. Кыргыз тилинин стилистикасы боюнча көнүгүүлөр жыйнагы [Текст] / Ф.Э.Алиева. – Бишкек, 2005. - 108 б.
2. Асакеева, Д.Ж. Адабият теориясы. [Текст]/ Д.Ж. Асакеева. – Бишкек 2013. - 304 б.
3. Гуляев, Н.А. Теория литературы. [Текст]/ Н.А.Гуляев. – Москва: «Высшая школа», 1985. - 276 стр
4. Касыбеков, Ү. Очерк – көркөм изилдөө /Китепте: Мезгил канатында. Түз.:К.Даутов/ [Текст] /Ү. Касыбеков. – Ф., Кырг. 1979. - 176 б.
5. Муратов, А., Шериев, Ж., Исаков, К. Кыргыз адабияты: маалыматтама. [Текст]/ А.Муратов, Ж.Шериев, К.Исаков. – Бишкек, 2014. - 384 б.
6. Сасыкулов, М. Кыргыз очеркинин алгачкы абалы [Текст]/ М.Сасыкулов. Ала-Тоо, 1976. № 4.
7. Элебаев, М. Турмуш күзгүсү [Текст]//макалалар жыйнагы/ М.Элебаев. – Ф., 1966. – 120 б.
8. Эркебаев, А. Очерк – майда жанр эмес [Текст]/ А. Эркебаев. - Ала-Тоо, № 11, 1972. -146-б.